

בראשית

מה טעם פתח בבראשית

מדותיו, לפיכך לא נזכרו ענין המדות בתורה, כי התורה ניתנה ליהודי רק אחר שמטהר מדותיו. אמנם עדיין יש להבין שהרי התורה היא מקור ההוראה ותורת חיים ליהודי לכל ידיעותיו, דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, ושום מקורות אחרים אין ליהודי מהיכן ללמוד, וא"כ גם בענין מדות התורה היא שצריכה לקבוע את ההגדרה אלו מדות הן מדות טובות ואלו הן מדות רעות, ואם לא יתפרשו עניני מדות בתורה מהיכן ילמד איש יהודי לדעת את תורת המדות והדרך אשר ילכו בה.

וי"ל שזה אכן ענינם של פרשיות התורה מבראשית עד החדש הזה לכם, שהם תורה שלמה בענין טהרת המדות, ומורים לנו יסודות עבודת ה'. כי בתורה אין ספורי דברים בעלמא, אלא תורה היא כמשמעותה מלשון הוראה, שכל התורה על כל מלה ואות שבה מורים לנו תורת חיים, ועד"ז כל ספר בראשית מלמד אותנו תורת חיים בענין טהרת המדות, שזהו ענין כל פרשיות אלו שכולם מדברים בעניני מדות. וכדאי' בחז"ל (ע"ז כה.) שספר בראשית נקרא ספר הישר, שהוא ספרן של האבות הק' שנקראו ישרים. שתואר ישרים מרומז על ענין טהרת המדות, כמד"כ ועשית הישר והטוב בעיני ה', שקאי על עניני מדות טובות שלא נכללו בתרי"ג מצוות. ולכך נאמר זאת בראשית התורה עוד קודם למתן תורה ולכל עניני המצוות המתחילים בהחדש הזה לכם, כי כאמור המדות הם ההקדמה לתורה.

בראשית ברא א' את השמים ואת הארץ. וברש"י מביא, אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום (תהלים קיא) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. וצ"ב שהרי לא נתיישב בזה אלא ענין הפרשה הראשונה, בה נאמר סדר הבריאה ושכל הארץ של הקב"ה היא, אבל עדיין לא מבואר ענין כל שאר הפרשיות עד החדש הזה לכם, מדוע נכתבו בתורה.

ויל"ב הענין ע"פ מד"א מהגה"ק ר"ח ויטאל ז"ל בספרו שערי קדושה (ח"א ש"ב): "שאינ המדות מכלל תרי"ג המצוות, כי הן הכנות עיקריות אל תרי"ג המצוות בקיומם או בביטולם, ולפיכך ענין המדות הרעות קשים מן העבירות עצמם מאד מאד, ולהיותם עיקרים ויסודות לא נמנו בכלל תרי"ג המצוות, ונמצא כי יותר צריך להזהר ממדות הרעות יותר מן קיום המצוות וכו'. בדבריו הק' מתיישבת התמיהה, מדוע עניני מדות, שמצינו לחז"ל שהחמירו בהם ביותר, לא נתפרשו בתורה. דמאחר שענין טהרת המדות הוא ההכנה והמרכבה לתורה, ואין התורה יכולה לחול על האדם רק לאחר שכבר טהר

ובתחילה, קודם עולם התיקון, מלמדת לנו התורה עד היכן מגיע פגם המדות הרעות, ע"פ המבואר בחז"ל (אבות ד) כי ג' אבות הטומאה של המדות הרעות הם הקנאה התאוה והכבוד, שמהם מסתעפים כל המדות הרעות המוציאים את האדם מן העולם. וזהו שנוזכר תחילה פרשת קין, שחטאו היה שנפל בקנאה, כמ"ד וישע' ה' אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו, וע"י הקנאה נפל כ"כ עד שהגיע למדרגה התחתונה ביותר, ועשה מעשה איום כזה של רציחת אחיו. והתורה מלמדת לנו בזה לאיזו דרגת שפלות ניתן להתדרדר מתוך קנאה. ואח"כ כתיב ענין דור המבול, שפגם דור המבול היה בתאוות, וכמו שאחז"ל (תגיגה יא:): שגזל ועריות הם דברים שנפשו של אדם מתמדתם, ובאלו הענינים היה הפגם של דור המבול, כמ"ד ותמלא הארץ חמס וכי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. והתורה מלמדת בזה גודל פגם התאוה, ועד היכן מגעת הנפילה כתוצאה מתאוות. ואח"כ כתיב פרשת דור הפלגה שהיה ענין כבוד, כמ"ד הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם, שהפגם שלהם היה זה שרצו לעשות לעצמם שם וכבוד. והיינו שהתורה מלמדת בפרשיות אלו את ענין ג' מדות אלו שהם שורש כל המדות הרעות, עד היכן מגעת הנפילה על ידיהם, ומה היה בסופם של דורות אלו שנפלו במדות רעות, שנאבדו ונכרתו מן העולם.

ואח"כ התחיל עולם התיקון כאשר האיר אורו של אברהם אבינו ע"ה, כי רק לאחר שנסתלקה החשכות היה אפשר שיתחיל להאיר. ועולם התיקון הוא ע"י שבעת הרועים שהמשיכו בעולם את תיקון המדות כ"א במדתו, ותחלת התיקון היתה ממדתו של א"א, מדת החסד, כמ"ד כי אמרתי עולם חסד יבנה (תהלים פט), ואח"כ תקן יצחק אבינו את מדת הגבורה, ויעקב תקן מדת תפארת וכו', ומכל הפרשיות הכתובים בהם למדים אנו את עניני תיקון המדות. מפרשתו של אברהם אבינו לומדים את מדת החסד שכולל מדת אהבה, שכל פסוק שבה מורה דרכים ונתיבות במדת החסד, ואיך שקיים אברהם אבינו הכנסת אורחים במסירות גוף ומסירות נפש.

ואח"כ פרשיותיו של יצחק שהיה מדת הגבורה שכולל מדת היראה ופחד יצחק, והנלמד מענין העקדה. ופרשת יעקב, איך הגביה את כל עניניו הגשמיים למדרגה גבוהה ביותר, וכמרומו בפרשת היותו בבית לבן, שנעשה מכ"ז ענין תורה ועבודת ה'. ופרשתו של יוסף ציס"ע, תיקון מדת יסוד. כל פרשה היא כעין מסכתא בעניני מדות, שהתורה מלמדת בזה ליהודי דרכי טהרת המדות, ולאילו מדרגות עילאיות ביכולתו להגיע בטהרת מדותיו.

וכן פרשת גלות מצרים וענין ועבדום וענו אותם הכל מהווה המשך לזה. וע"ד שבארנו במק"א הענין מה שאמר הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים, ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם, על מה נגזרה עליהם גזירת ועבדום וענו אותם, שלכאורה לא היתה על חטא, ואדרכה ירדו מצרימה שבעים נפש צדיקי עולם שלא חטאו מאומה, ואילו בגלות עוד ירדו ונשתקעו במ"ט שערי טומאה, וא"כ מה ענין הגלות שעליה נכרתה הברית. אכן הבי' בזה, כי הקב"ה אמר לאברהם שאם רצונך שבניך יהיו עם הנבחר ויקבלו את התורה, מוכרחים הם לעבור זיכוך מקודם, ואף שלא חטאו צריכים הם לזכך ולצרף את החומר, ורק לאחר הזיכוך הגדול הזה ע"י כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם, יהיו מסוגלים לקבל את התורה. והיינו שפרשה זו היא המשך לפרשיות הקודמות העוסקות בעניני מדות, כי החומר הוא השורש שממנו נובעים כל עניני קנאה תאוה וכבוד, ותיקון המדות הוא ע"י זיכוך החומר. ועפ"ד הרי סדר פרשיות התורה, שבתלקה הראשון של התורה, מבראשית ועד החדש הזה לכם, ענינם טהרת המדות וזיכוך החומר, כי כ"ז הוא הכנה לקבלת התורה, וכמובא לעיל מרח"ו זצ"ל.

והנה איתא בספר חסד לאברהם להס"ק מסלונים ז"ע (בראשית פ"ד א,ה), וז"ל: והנה כתיב עולם חסד יבנה וכו', הענין שהמדות הם בנין העולם, ויש לנו השגה להשיג בהם בזיכוך המעשים מהמדות, וזהו ע"י פתיחת שבעה רועים, אבות עשו סי' לבנים, אברהם חסד ואהבה להשי"ת יצחק גבורה וכו', אבל שלש הראשונות לא פתחו אלינו וכו', ולכן ניתנה

שהוא ע"ד מאחז"ל מאד מאד הוי שפל רוח (אבות ד), שזה שהוא מאד מאד שפל רוח, שהוא אין ואפס בעיני עצמו, הוא זוכה לירושת הארץ שרואה כי טובה הארץ מאד מאד. והיינו כי מדת ההכנעה היא השורש לכל המדות הטובות, שע"ז שמכניע לגמרי את הישות שבקרבו הריהו מגיע לכל המדות הטובות, וע"כ ע"י מדת ההכנעה זוכה להשיג כי טובה הארץ מאד מאד. וכן אי' בניצוצי אורות על הוזה"ק (ח"ג קנטס): בפ"י ארץ כנען, ארץ שניתנה לנכנעים.

וזהו האמור בראש פרשת הבריאה, בראשית ברא א' את השמים ואת הארץ, פי' הקב"ה ברא את העולם באופן שיהיה בו בחירה, וזה לעומת זה עשה א', שברא את העינים הארציים החומריים שורש מדות הרעות לעומת העינים השמימיים שורש מדות הטובות. והארץ היתה תהו ובהו וחשך, מרומז בזה על כל העינים הארציים שהם שורש מדות הרעות שמושכים את האדם תמיד רק לרע. ויאמר א' יהי אור, זה דבר ה' הראשון ועצתו, שיתדיר אור אלקותו ית' בקרבו, ואז יאירו כל מחשכי נפשו, שהחשך הוא המקור לכל המדות הרעות, שע"י שנמצא בחשכות וצמצום הדעת אינו רואה רק את עצמו, שמוזה נובעים כל המדות הרעות ועד כי הוא רק רע כל היום. וכאשר אך ירים מבטו לראות אורו ית' מיד יראה אפסיות המדות הרעות, ויטהרו ויזדככו כל מדותיו. ומרן הר"ן מלכוביץ זי"ע אמר: ויאמר א' יהי אור ויהי אור, אם יהודי הנמצא בחשכות אומר, רבש"ע אני מבקש ממך יהי אור, עד מתי אהיה בחשכות כזו, שאני בעצמי איני מסוגל להיחלק ממנה, רחם עלי והאר אתה עיני ולבי לראות באורך אור. אז ויהי אור, עוזר לו השי"ת ומאיר לו. ובי' המאמר הוא כדאי' ממרן אדמו"ר בב"א זי"ע, שכאשר יהודי מבקש על עינים גשמיים דנים על כך האם הוא ראוי שימלאו את בקשתו או שאינו ראוי לכך, והאם זה טוב עבורו שימלאו את בקשתו אם לאו, אך כאשר יהודי מבקש מפנימיות הלב רק על רוחניות בלבד, אז לא שייך שיהיה ע"ז שום קטרוג, ואז ויאמר א' יהי אור ויהי אור.

ארץ שבעת עממין לישראל, אבל הקיני הקניזי והקדמוני שהם החמורות עדיין לא ניתנו לנו, עד בא מלך המשיח והוא יפתח לנו פתח בהם, ומלאה הארץ דעה את ה'. יעוי"ש. והיינו שהענין מה שהורישו ישראל רק את ז' העממין בלבד, כי ירושת הארץ תלויה בתיקון המדות, שעשרת העמים הם כנגד י' המדות. וכיון ששבעת הרועים הק' תקנו את ז' המדות, ע"י שלמות תיקון המדות שלהם זכו ישראל בירושת הארץ את חלק שבעת עממין. משא"כ ג' הספירות הראשונות כתר חכמה ובינה שעדיין לא נתקנו ע"י האבות הק', שאם כי להם היה אחיזה בם, אבל לא השיגו לפתוח אותם לכלל ישראל, ע"כ לא יכלו ישראל להוריש את הקיני הקניזי והקדמוני. ורק כאשר יבא מלך המשיח, שהוא ימשיך התיקון בשלימות בג"ס הראשונות, כמ"ד (ישעיה יא) ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה וכו' רוח דעת ויראת ה', אז יירשו ישראל גם את ארצם. ומדבריו הק' אנו לומדים שירושת הארץ ג"כ תלויה בטהרת המדות, שענינה הוא כעין קבה"ת, לפי שארץ ישראל היא מקור הקדושה, ובירושתה כלולים בנין ביהמ"ק וכל שאר העינים התלויים בארץ. וישראל זכו לה רק מכח טהרת המדות של שבעת הרועים, שבזה הם המשיכו לכלל ישראל את הכח להוריש את ז' עממין ולהגיע לירושת הארץ. ובה מבוארים דברי רש"י שלכך התחיל התורה מבראשית ועד התודש הזה לכם, שכאמור זה חלק התורה של טהרת המדות, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שע"כ ניתנה נחלה לישראל שהם זרעם של האבות הק' שתקנו המדות. ומרומז באומרו הוא בראה ונתנה לאשר "ישר" בעיניו, שישר עיניו כאמור זה שטהר מדותיו שעושה הישר והטוב בעיני ה'. ולכך נכתבו בתורה, שהקב"ה כח מעשיו הגיד לעמו, לתת להם נחלת גוים המה המדות הרעות, שיתקנו ויטהרו את ז' המדות שהם שרשי המדות הטובות.

וענין ירושת הארץ ע"י תיקון המדות כמו שהוא בכללות ישראל, כן הוא שייך אצל כל יחיד, כמאמר רבוה"ק עה"פ (במדבר יד) טובה הארץ מאד מאד,